

אוהב ספרות-ילדים: משה חלפון ז"ל

מאת: חנה ויזל

הדחוף של מורים רבים, מהם חדשים ובלתי מוסמכים, בהתמצאות במבוכ של ספרי-ילדים המצויים בשוק הספריים. שנה לאחר מכן הוכנו רשימות הספרים לקריאה מונחית, שלוו בחוברות מערכים להדרכת שיחות בכיתה. חלפון לא הסתפק בהכנת ה"רשימות" והמדריךים בכתב, אלא חיפש דרכים לטייפול בנושא זה במסגרות שונות של השתלמות מורים. עם הקמתן של מסגרות חינוכיות חדשות, כמו יום לימודים ארוך, והפעלת ניסויים חינוכיים חדשים, כמו כיתות פעלתניות, ראה חלפון שליחות ממש, בהכנסת הטיפול בספרי-ילדים למסגרות אלו.

במשך עשר השנים מיום הופעת כרית "פינות הספר" ב-1962 ועד מותו, הדריך חלפון את הוועדה, שטיפלה בהוצאת הכרזות, על-ידי קריאת הספרים כולם, בייעוץ לגבי הצורה הגראפית שלהם ובהדרכת המורים בשימוש הנכון בכרזות הממליצות על ספרים חדשים טובים. ואמנם, בעזרתו הפעילה של חלפון, הצליחו לראות אור מדי שנה בכל שליש לימודים, שלוש כרזות, ובהן חמישים וארבעה ספרים חדשים. עבודה רבה השקיע חלפון בהוצאת

קשה להשלים עם העובדה שכתב-עת חינוכי, שעניינו ספרות ילדים, מופיע ללא השתתפותו הפעילה של משה חלפון. לא יהיה בכך משום לשון הפלגה לומר, כי עד מותו, לא היה מפעל כלשהו, שקשור היה בצורה זו או אחרת בנושא אים של ספרות ילדים, של טיפוח הקריאה החופשית של הילד, של הקריאה המונחית בכיתה, של ספריית-ילדים וכיו"ב, שמשה חלפון לא נטל בו חלק פעיל ביותר כמייעץ וכמדריך. בכמה מן המפעלים היה הוא היוזם והמפעיל. מלבד טיפוח נושא הקריאה לצורותיה בספרות-ילדים בבתי-הספר, שהיו בתחום פיקוחו, נושא שהוא ראה בו חלק אינטגרלי של המערכת החינוכית בבית-הספר, השתתף משה חלפון במפעלים מרכזיים נוספים, שהוא היה שותף פעיל בהם ואף היוזם.

בתש"ך התפרסם הקטלוג "רשימת ספרי-קריאה לילדים" על-ידי ועדה, שחלפון עמד בראשה. ב"רשימה" זו, המסולגת את הספרים לפי כיתות, נושאים ושתי קבוצות של טיב, (ושאיננה חסומה לביקורת על ריבוי הספרים שהיא כוללת ועל דרך הסינון שבה כפי שהעריך אף חלפון), היה משום מענה לצורך

אלבום הכרזות המצולמות וההערכות על הספרים שבהן. אלבום זה שימש אתריכך בסיס להוצאת הקטלוג המנוי מק לספרי-ילדים ב-1970, סמוך למותו. נאמן לשיטת עבודתו ולגישתו החינוכי-כית, שהיסודיות אפיינה אותו, היתה היכרותו עם ספרות הילדים המקורית והמתורגמת, רחבה ומעמיקה. נוסף על התעניינותו הרבה בספרי-ילדים, עקב חלפן אחרי ספרות העיון והמתודיקה, שהתפרסמה בישראל ובארצות אחרות. הוא קרא כמעט את כל ספרי הילדים, — המקוריים והמתורגמים, ולא הסתפק בקריאת הספרים, אלא ערך כרטסת עשירה, שהכילה מאות רבות של רשימות ביבליוגרפיות והערכות מתומצתות ומנומקות, ושימשה מקור לא אכזב למידע לאלה, שעסקו במפעלים הקשריים לספרות הילדים. מה חבל וצר, שתוכניתו המבורכת להכין מדריך מעור דכן לספרות ילדים מן החומר הרב, שהצטבר במשך שנים רבות באיסוף קפדני, נכרתה עם מותו ללא עת. בפעילותו של חלפן בתחומים השונים הקשורים בספרות-ילדים, יש לראות פעילות המעוגנת בתפיסתו הרחבה את מקומה של ספרות-הילדים בתוכנית הלימודים ואת תפקידה החשוב בהתפתחותו הרגשית, האינטלקטואלית וההומניסטית של הקורא הצעיר. במלאת שנתיים לפטירתו של משה חלפן יצא לאור ספרו "ילד וספר". להלן דברים שנאמרו ביום האזכרה עם הופעת הספר:

הבא לדון בספרו של משה חלפן, "ילד וספר", אינו יכול לנתק את הספר מן הכותב. ועוד קשה יותר הדבר למי

שהכיר את האדם היכרות קרובה בתחרו-מים שהספר עוסק בהם — ספרות-ילדים וטיפוח הקריאה החופשית והה-בעה העצמית.

משה חלפן עסק בתקופת עבודתו הארוכה כמפקח בבתי-הספר היסודיים בירושלים, בתחומי חינוך מגוונים, ומא-מרים רבים משלו התפרסמו בעיתונות החינוכית בארץ. עורכי הספר, אורי בלום ועקב פדן, השכילו בבחירת אותם המאמרים, שעיקרם נושא הקריאה וההבעה. ואמנם זו היתה תפיסתו של המחבר, שראה קשר אורגני בין קריאתו החופשית של הילד להעשרת הבעתו העצמית, אם בכתב ואם בעל-פה. תחום זה עמד במרכז עיסוקו של משה חלפן, וגדולה תרומתו לטיפוח נושא חינוכי זה, שהוא עדיין טעון פיתוח והעמקה בכל הקשור לתודעת חשיבותו, במיוחד בקרב ציבור המורים.

מבחינה כרונולוגית משתרעת התקופה של המאמרים המופיעים בקובץ "ילד וספר" על פני שמונה עשרה שנים.

המעין במאמרים מבחינת תקופת פרסומם ימצא קו, המאפיין מאוד את דרך טיפולו של משה חלפן בטיפוח הקריאה העצמית, ובהבאת נושא ספרות-הילדים אל המסגרות החינוכיות השונות. תקופה זו עמדה בסימן של גיבוש משימות ומסגרות חינוכיות במערכת החינוך בישראל. משה חלפן שקד על החזרת נושא הקריאה החופשית ועל טיפוח תודעת ספרות-הילדים במסגרות החינוכיות החדשות. בצורה מיסיונרית כמעט, ומתוך הרגשת ייעוד הביא את הנושאים הללו אל תודעת ציבור המחנ

כים, ואל כל אלה, שיש להם קשר עם ספרי-הילדים.

ב-1953 פורסם המאמר "טיפול בק" היאה העצמית של תלמידינו" ("ילד וספר" עמ' 13) — שנה זו היתה השנה, שבה התגבשה תוכנית הלימודים הממ"ל לכתיים. חלפן ראה בספרות הילדים נושא אינטגרלי לתוכנית הלימודים. עם הופעתו של כל אחד מן המדריכים (בהוצאת "אורים"), המיועדים לכיתות השונות של בית-הספר היסודי, לא נעדר בו מאמרו של חלפן על הקריאה העצמית של הילד (הקריאה העצמית בכיתה ד', בכיתה ו', בכיתות ז' — ח', שם, עמ' 92,43). עם הפעלת השידורים לבתי-הספר, ראה ב"פינת-הספר" אחת הפינות החשובות במסגרת השידורים.

במסגרת הלימודים של יום לימודים ארוך, ראה הזדמנות חשובה לטיפול הקריאה המונחית: "הקריאה המונחית בביה"ס ליום לימודים ארוך" (שם, עמ' 92-106). הוא הדין ביחס לתחומי הינוך אחרים: ההוראה המסייעת, מסגרת "מעלות" וכיו"ב. גולת הכותרת בעבודתו בעידוד הקריאה היתה בשמשו יו"ר הוועדה לספרי קריאה. הדבר בא לידי ביטוי בספר בשני המאמרים המ"ל קיפיים והממצים, שבהם סוקר חלפן את מבחר הספרים המומלצים לקריאה מונחית ולקריאה חופשית. במאמר ה"ראשון": "מאה ספרים לקריאה מונחית" (שם, עמ' 25-38) מופיעים הערכים המיוחדים במאה הספרים לכיתות ד' — ח', שנקבעו בתוכנית הלימודים לקריאה מונחית, ובציגם הארות והערכות לדידקטיקה של הדיון ושל הטיפול החינוכי בהם ונקודות לניתוח ספרותי-

חינוכי. המאמר השני: "הדור החדש בספרות הילדים העברית" (שם, עמ' 174-188, מתוך "יד לקורא", 1970) הוא עדות להיכרותו, התמצאותו ובקריאותו של המחבר בספרות הילדים הישראליית החדשה. נסקרים במאמר זה מי-טב ספרי הילדים, שהתפרסמו בעשר השנים מאז נכתבה הסקירה על מאה הספרים לקריאה מונחית.

בכל המאמרים, שנקבצו בספר "ילד וספר", מפעמת רוחו החינוכית של משה חלפן, שהכיר במרכזיותו של החינוך להומניזם במסכת הרחבה של חינוך הדור הצעיר.

